

JEVREJSKI PADOBRANCI IZ PALESTINE ZA VREME DRUGOG SVETSKOG RATA

Kada je buknuo II Svetski rat i kada su stvoreni uslovi za razračunavanje sa fašističkim i antisemitskim režimom sila osovine, Jišuv (jevrejsko stanovništvo tadašnje Palestine) i cionistički pokret vodili su tešku političku borbu sa mandatornom vlašću za nacionalna prava, a u prvom redu za pravo useljavanja Jevreja u svoju domovinu. I uprkos takvom stanju, predsednik cionističke organizacije, potonji prvi pretsednik Izraela, prof. dr. Haim Vajcman, predložio je britanskim vlastima u tom sudbonosnom času punu saradnju Jišuva i jevrejskog naroda uopšte. Na toj osnovi došlo je do vojne saradnje sa Saveznicima i do značajnog ratnog napora male jevrejske zajednice Palestine.

No pored opšteg cilja borbe protiv nacizma, pretstavnici Jišuva uzeli su na sebe i jedan drugi, paralelan i nimalo lakši zadatak: rad na spasavanju i pomoći jevrejskim zajednicama u okupiranoj Evropi. Tako je stvoren „Vaad Lahacala“, Odbor za spasavanje, pri Egzekutivi Jevrejske agencije za Palestinu, koji je uložio mnogo truda i sredstava (dakako u veoma ograničenim mogućnostima cionističkog budžeta i dobrovoljnih priloga članova i organizacija Jišuva) da priskoči u pomoć svuda gde se to moglo, a u prvom redu da pospeši aliju iz ugroženih i neutralnih centara. Pretstavnici i izaslanici tog Odbora delovali su u važnijim savezničkim prestonicama i stvorili baze za vezu u neutralnim zemljama (Svajcarska i Turska).

Medutim, i pored spremnosti cionističkog rukovodstva da uloži maksimalne snage u borbi protiv najvećeg neprijatelja jevrejskog naroda i naprednog čovečanstva, zapostavljajući privremeno sukobe i razmimoilaženja sa Englezima, vojna saradnja nije išla tako glatko i efikasno kao što se to očekivalo. Politički departman Jevrejske agencije, na čelu sa Moše Šaret-om — sadašnjim pretsednikom izraelske vlade — vodio je duge i mučne pregovore sa savezničkim civilnim i vojnim vlastima po pitanju mobilizacije jišuvskih jedi-

nica, industriskog potencijala i ratnog napora uopšte. I ne čekajući na ishod tih pregovora hiljade mladića i devojaka prijavilo se u razne britanske jedinice i pošlo u njihovim redovima u borbu protiv neprijatelja u Francuskoj, Grčkoj, Libiji i Velikoj Britaniji, dok su druge stotine dobijale obuku u raznim savezničkim vojnim centrima širom Britanske zajednice naroda, pa i u Americi. Broj jevrejskih dobrovoljaca ubrzo je rastao, tako da su britanske vojne vlasti, donekle i protiv svoje volje, bile primorane da stvore, isprva, jevrejske bataljone i pukove, pa i specijalnu oficirsku školu. Istovremeno su engleski pokušaji da se mobilišu i palestinske arapske snage, i pored specijalne propagande, doživeli neuspeh. Kad se ratna opasnost i geografski približila — nadiranjem Romelovih snaga ka Aleksandriji i Egiptu — došlo je do otvorene saradnje između Hagane i Palestinske vojne komande, kao i do zajedničkog planiranja operacija komandosa i specijalnih jedinica. Najzad je engleska vlada pristala na osnivanje jevrejske nacionalne vojske pod imenom „Jewish Brigade Group“ (Grupa jevrejskih brigada), koja se, pod izraelskom zastavom, borila pri iskrcavanju kod Anzia u Italiji, pa do konačnog oslobođenja Italije i zapadne Evrope.

To su vidovi palestinskog učestvovanja u savezničkom ratnom naporu, koji su, manje-više, poznati. Bilo je, međutim, i drugih formi borbe o kojima se zasada još relativno malo zna. Tako, na primer, ne beznačajna uloga jevrejskih udarnih jedinica u proterivanju prosovinskih francuskih snaga iz Libana i Sirije, obaveštajni, saboterski rad u tada petokolonaškom Iraku itd. Toliko u pogledu delatnosti u neposrednoj geografskoj blizini. Možda još nije došlo vreme da se o svim specijalnim operacijama opširno i dokumentovano piše, ali danas je već moguće i poželjno da se govori o akciji jišuvskih padobranaca na jugoistoku Evrope.

Već u prvom periodu rata mnogi su predviđali pretstojeću opasnost za evropske Jevreje i planirali kako im priteći u pomoć. Naravno, niko nije mogao pretpostaviti svu „naučnu“ bestijalnost i sveobuhvatnost nacističke politike istrebljenja. Kada su počele stizati prve vesti o strahotama koncentracionih logora i dušegupki, pripreme su poprimile konkretnije oblike, iako je trebalo savladati još čitav niz tehničkih, administrativnih, pa i političkih zapreka. Plan je bio da se ubaci u razne jevrejske centre barem nekoliko desetina padobranaca, uz pomoć oslobodilačkih pokreta i pokreta otpora u dotičnim zemljama, koji bi vršili razne akcije sabotaže, a ujedno pokušali da organizuju samoodbranu i otpor još slobodnih Jevreja, bekstva iz geta i logora, akcije spasavanja i tome slično. Za taj posao preko 200 mladića i devojaka dobilo je padobransku i ostalu komandos obuku, što u Egiptu, što u samoj Palestini. Najzad je pošlo u akciju 32 palestinska padobranca, od kojih 4 devojke. Oni su ubačeni u 7 okupiranih zemalja, među kojima naročito mesto zauzima Jugoslavija. Partizanske snage dale su pomoć ovoj akciji, koja je imala za cilj prebacivanje nekoliko Palestinaca u Mađarsku. Osam padobranaca spušteno je, u okviru britanskih vojnih misija pri

raznim štabovima NOB, od kojih je nekolicina aktivno učestvovala u borbama sa jugoslovenskim patriotskim snagama, obavljajući radio-telegrafsku vezu sa savezničkom komandom u Italiji i Egiptu. Svojim radom i preporukama oni su doprineli jačem snabdevanju oslobođenih teritorija savezničkim naoružanjem i opremom. Takođe su vodili kurseve za rukovođenje savezničkim radio stanicama.

Opšti poduhvat uspeo je samo delimično, nešto usled zakasnelog početka, a nešto usled objektivnih prepreka. Od 32 padobranaca, 7 ih je poginulo bilo u borbi, bilo u mučilištima Gestapoa. U neke zemlje i centre nisu dospeli, a negde su stigli kada je sve tamošnje Jevrejstvo bilo istrebljeno. Ipak su učinili veoma mnogo, kako u pogledu organizovanja akcija protiv neprijatelja, tako i na prvom prikupljanju i prihvatanju preživelih Jevreja. Pojedini među njima uzeli su vidnog učešća u pokretima otpora, kao, na primer, u Slovačkoj, dok su ostali tražili i nalazili veze sa beguncima iz logora i borbama raznih geta, vršeći manje individualne i sporadične akcije. Prvi padobranci bili su u mraku Hitlerove Evrope glasonoše delotvorne jevrejske solidarnosti i živi simboli borbe za jevrejsku obnovu i državnost, prvi vesnici oslobođenja i neuspeha bar totalnog plana istrebljenja. Teško bi bilo isticati bilo koga u toj grupi mladih i odlučnih ljudi, pa ipak treba pomenuti jednog od inicijatora celokupne akcije Haima (Enco) Serenia, padobranke Hanu Seneš i Havivu Rejk te Aba Berdičev-a, koji su se svi junački držali, pa čak i iz gestapovskih zatvora, gde su najzad i stradali, održavali veze sa svojim sunarodnicima. Karakteristično je i da je većinu dobrovoljaca dao socijalistički kibučki (zadružni) pokret.

Od preživelih padobranaca i komandosa većina zauzimaju danas odgovorna mesta u odbranbenim snagama, zadrugarstvu i raznim vladinim službama države Izrael. Među najistaknutije spada general Moše Dajan, sadašnji načelnik izraelskog generalštaba, koji je izgubio jedno oko u gorepomenutim akcijama u Siriji.

Pojedini padobranci opisali su svoje doživljaje iz ratnih dana, ne bez književnog dara, u almanasima i knjigama koji su objavljeni u Izraelu. U toj literaturi ima nekoliko veoma pozitivnih poglavlja o partizanskim akcijama u jugoslovenskim šumama i borbama uz njihove štabove, pa i pri Vrhovnom štabu pod komandom Maršala Tita.